

● دکتر احمد به‌پژوه
استاد روان‌شناسی دانشگاه تهران

گرامی‌داشت استاد دکتر علی شریعتمداری

استادای برمدار شریعت، علم، تعهد و اخلاص

نام نیکو گرمانند ز آدمی

به کز او ماند سرای زرنگار

مفاخر علمی و فرهنگی هر ملتی، نقشی بی‌بدیل در مهندسی فرهنگی و ارتقای سطح فرهنگی آن مرز و بوم ایفا می‌کنند و سرمایه‌های اجتماعی آن جامعه محسوب می‌شوند. از این رو، شایسته است از استاد عارف مسلک و فرزانه دکتر علی شریعتمداری یاد کرد که متأسفانه روز بیستم دی ماه ۱۳۹۵ در سن ۹۳ سالگی دار فانی را وداع گفت.

سخن گفتن از مردی به نام دکتر علی شریعتمداری به عنوان استاد ممتاز دانشگاه خوارزمی، عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزیر فرهنگ و آموزش عالی، رئیس فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران، رئیس انجمن ایرانی تعلیم و تربیت و چهرهٔ پیش‌کسوت و ماندگار عرصه‌های تعلیم و تربیت و روان‌شناسی برای اینجانب کاری بس دشوار است. علی

شریعتمداری در پانزدهم دی ماه ۱۳۰۲ در شیراز پا به عرصهٔ حیات گذاشت و با دستی خالی، اقا قلبی پر امید و متوکل به خدا، تحصیلات خود را در دوره‌های ابتدایی و متوسطه در شهر شیراز به پایان رسانید و آنگاه موفق به اخذ دانشنامهٔ کارشناسی در دو رشتهٔ فلسفه و علوم تربیتی در سال ۱۳۳۲ و علوم قضایی در سال ۱۳۳۵ از دانشگاه تهران شد. وی دانشنامهٔ کارشناسی ارشد رشته آموزش متوسطه را در سال ۱۳۳۶ از دانشگاه میثیگان و دکترای فلسفه، تعلیم و تربیت و برنامه‌ریزی درسی را در سال ۱۳۳۸ از دانشگاه تنسی در کشور آمریکا دریافت کرد.

استاد دکتر شریعتمداری خدمات آموزشی خود را از وزارت آموزش و پرورش آغاز کرد و طی سال‌های ۱۳۲۱ تا ۱۳۲۸ به عنوان آموزگار و از سال ۱۳۳۰ لغایت ۱۳۳۵ به عنوان دبیر به تدریس پرداخت. وی از سال ۱۳۳۹ به عنوان دانشیار علوم تربیتی دانشگاه شیراز (دانشگاه پهلوی سابق) و از سال ۱۳۴۳ به عنوان استاد علوم تربیتی دانشگاه اصفهان به تدریس مشغول شد و در سال‌های ۱۳۴۴ تا ۱۳۴۶ به عنوان استاد مدعو در دانشگاه‌های ایندیانا و تنسی نیز به تدریس و تحقیق اشتغال داشت. دکتر شریعتمداری نخستین وزیر فرهنگ و آموزش عالی پس از انقلاب اسلامی بود و از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۹۳ در مقام استادی تعلیم و تربیت در دانشگاه تربیت معلم تهران سابق یا دانشگاه خوارزمی کنونی به خدمت اشتغال داشت.

ایشان در دورهٔ حیات علمی و حرفه‌ای خود توانسته بود جمعی از عاشقان رشد و توسعهٔ تعلیم و تربیت و روان‌شناسی را دور هم جمع کند و حرکتی مستمر و پویا را پی افکند. سخت‌کوشی، دقت نظر، جدیت، نظم و انضباط و رعایت اصول اخلاقی از ویژگی‌های بارز وی بود که این ویژگی‌ها را هم در کار اجرایی و هم در کار معلمی و نویسندگی نشان داده بود. شخصیتِ خلاق، تلاش‌مدار، مهربان، صمیمی و دوست‌داشتنی دکتر شریعتمداری، از رازهای موفقیت‌های بزرگ ایشان به شمار می‌رفت. استاد با روحیهٔ حمایت‌گرانه و برقراری رابطه‌ای انسانی و عاطفی با دانشجویان، همانند پدری مهربان و معلمی دلسوز، همواره آنان را تشویق و زمینهٔ رشدشان را در عرصه‌های گوناگون فراهم می‌کرد. اکثر همکاران و دانشجویان مرحوم دکتر شریعتمداری، ایشان را نمونهٔ کامل و تمام‌عیاری از یک معلم توانا، روان‌شناس، خطیب، مدیر، سیاستمدار و نویسنده‌ای چیره دست معرفی می‌کنند. شایان ذکر است که اینجانب در سال‌های ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۲ به عنوان خادم آموزش عالی کشور در ستاد انقلاب فرهنگی سابق (شورای عالی انقلاب فرهنگی کنونی) در گروه برنامه‌ریزی علوم انسانی (به سرپرستی استاد دکتر غلامعباس توسلی و استاد دکتر علی شریعتمداری) با حمایت و همکاری برخی از استادان، به ویژه در ارتباط نزدیک با دکتر شریعتمداری اقدام به تشکیل کمیتهٔ برنامه‌ریزی علوم تربیتی کردم و سنگ‌بنای برنامهٔ کارشناسی علوم تربیتی با گرایش آموزش و پرورش کودکان استثنایی را بنا نهادم. اکنون بسیار خرسندم که این رشته تحصیلی در اکثر دانشگاه‌های کشور رشد کرده و در دوره‌های تحصیلی کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری به تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد اقدام می‌شود و

استاد با روحیهٔ حمایت‌گرانه و برقراری رابطه‌ای انسانی و عاطفی با دانشجویان، همانند پدری مهربان و معلمی دلسوز، همواره آنان را تشویق و زمینهٔ رشدشان را در عرصه‌های گوناگون فراهم می‌کرد. اکثر همکاران و دانشجویان مرحوم دکتر شریعتمداری، ایشان را نمونهٔ کامل و تمام‌عیاری از یک معلم توانا، روان‌شناس، خطیب، مدیر و سیاستمدار و نویسنده‌ای چیره دست معرفی می‌کنند

در جامعه‌ای که حرمت بزرگان دانش پاس داشته می‌شود و عالمان شریعت مدار و هدف مدار، تجلیل می‌شوند و قدر می‌بینند و بر صدر می‌نشینند، هدف گرایی، ارزش مدار، امیدواری، الگوسازی، انگیزه، خلاقیت و بویایی نسل جوان و دانشجویان را به دنبال و ارمغان خواهد داشت

بدون شک ایشان نقش تعیین کننده‌ای در رشد و گسترش رشته‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی داشتند. تجلیل از مقام شامخ استاد دکتر شریعتمداری و بزرگداشت شخصیت وی، به عنوان یک عالم فرهیخته و متعهد، قدرشناسی از هفت دهه خدمات ارزشمند به نظام آموزش و پرورش و نظام دانشگاهی کشور است و گرامیداشت او به معنای ارج‌گذاری و قدردانی از عالمان و خادمان آموزش و پرورش کشور قلمداد می‌شود. گفتنی است که در نظام اعتقادی و ارزشی ما، علم به منزله ابزار و عالم به عنوان کاربر علم برای رسیدن به هدف‌ها تلقی می‌شود. بدیهی است علم و دانایی، به عنوان ابزار، هنگامی می‌تواند فرایند رشد و تحول انسان را تسهیل، تسریع و ممکن سازد که هدف‌ها مورد غفلت قرار نگیرند. بنابراین در رویارویی با پدیده‌ها و امور گوناگون باید دقت شود آیا آن پدیده وسیله است یا هدف؟ به یقین اکثر امور نقش وسیله‌ای دارند و آنچه از ارزش و اعتبار برخوردار است، هدف می‌باشد. بدین منوال علوم به طور اعم و علوم تربیتی و روان‌شناسی به طور اخص به منزله ابزار در اختیار بشر می‌باشد، نه به عنوان هدف. پرواضح است اگر سوال کنیم که این ابزار را چه کسی؟ چگونه؟ و برای چه مقصودی به کار می‌گیرد؟ بدیهی است علم به مثابه شمشیر دو لبه، چنانچه توسط ناهلان برای نیل به هدف‌های نامطلوب به کار گرفته شود، برای جامعه بشری مخرب، مضر و ضد ارزش خواهد بود. لیکن در صورتی که سلاح علم و دانایی به دست کسانی که اهلیت کافی دارند به کار رود عین صواب است و به انسان توانایی می‌بخشد و برای بشر و بشریت سعادت و رفاه می‌آفریند^۲ و اندیشه حکیم ناصر خسرو قبادیانی محقق می‌شود که فرمود:

درخت تو گربار دانش بگیرد

به زیرآوری چرخ نیلوفری را

از این رو، در جامعه‌ای که حرمت بزرگان دانش پاس داشته می‌شود و عالمان شریعت مدار و هدف مدار، تجلیل می‌شوند و قدر می‌بینند و بر صدر می‌نشینند، هدف گرایی، ارزش مدار، امیدواری، الگوسازی، انگیزه، خلاقیت و بویایی نسل جوان و دانشجویان را به دنبال و ارمغان خواهد داشت. در پایان با آرزوی غفران و آمرزش از درگاه حضرت حق برای آن راحل جنت مکان، باید با صدای رسا گفت که:

آن که در او جوهر دانایی است

بر همه کاریش توانایی است

از استاد فرزانه دکتر شریعتمداری، کتاب‌ها، ترجمه‌ها و مقاله‌های متعددی نشر یافته است که در این بخش، برخی از آثار ایشان به اختصار معرفی می‌شود. ♦

معرفی برخی از آثار دکتر علی شریعتمداری

الف- آثار تألیفی

ارزیابی شخصیت در مناسبات انسانی (۱۳۵۴). اصفهان: انتشارات قائم.

اصول و فلسفه تعلیم و تربیت (۱۳۹۵) (چاپ شصت و سوم). تهران: انتشارات امیر کبیر.

اصول تعلیم و تربیت (۱۳۹۰) (چاپ بیست و دوم). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

انقلاب فرهنگی و آزادی دانشگاه (۱۳۶۱). تهران: انتشارات نهضت زنان مسلمان.

بررسی وضع علوم تربیتی جدید در ایران (۱۳۸۹). تهران: انتشارات دانشگاه تربیت معلم.

تعلیم و تربیت اسلامی (۱۳۹۴) (چاپ بیست و ششم). تهران: انتشارات امیر کبیر.

جامعه‌شناسی و تعلیم و تربیت (۱۳۷۰) (چاپ نهم). تهران: انتشارات امیر کبیر.

جامعه و تعلیم و تربیت: مبانی تربیت جدید (۱۳۹۴) (چاپ بیست و پنجم). تهران: انتشارات امیر کبیر.

چند مبحث اساسی در برنامه‌ریزی درسی (۱۳۹۲) (چاپ چهاردهم). تهران: انتشارات سمت.

رسالت تربیتی و علمی مراکز آموزشی (۱۳۹۳) (چاپ هشتم). تهران: انتشارات سمت.

روانشناسی تربیتی (۱۳۹۳) (چاپ بیست و سوم). تهران: انتشارات امیر کبیر.

سیاست و خردمندی: خاطرات تاریخی و سیاسی دکتر علی شریعتمداری (۱۳۸۹). تهران: انتشارات امیر کبیر.

فلسفه: مسائل فلسفی، مکتب‌های فلسفی و مبانی علوم (۱۳۸۴) (چاپ دهم). تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

مقدمه روانشناسی (۱۳۶۶). اصفهان: انتشارات مشعل.

نقد و خلاقیت در تفکر (۱۳۸۹) (چاپ سوم). تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

ب- آثار ترجمه

شرترز، بروس و استون، شلی (۱۳۷۹). اصول راهنمایی و مشاوره (چاپ سوم). تهران: انتشارات دریاچه.

هولفیش، هنری گوردون و اسمیت، فیلیپ (۱۳۸۹). تفکر منطقی: روش تعلیم و تربیت (چاپ هشتم). تهران: انتشارات سمت.

فریره، پائولو (۱۳۵۹). فرهنگ سکوت: آموزش محرومان (چاپ دوم). تهران: انتشارات چاپخش.

دیوئی، جان (۱۳۷۷). منطق: تئوری تحقیق (چاپ هفدهم). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

وایتهد، آلفرد نورث (۱۳۷۴). شیوه‌های فکر (چاپ دهم). تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

اولیچ، رابرت (۱۳۹۰). مریبان بزرگ: تاریخ اندیشه‌های تربیتی. تهران: انتشارات سمت.

پی‌نوشت‌ها:

۱ - برای کسب اطلاعات بیشتر به کتاب زیر مراجعه فرمایید: ساکت، محمد حسین (۱۳۹۱) (به کوشش). آموزشگر شایسته: ارج‌نامه استاد دکتر علی شریعتمداری. تهران: خانه کتاب، ۱۱۷-۱۲۴.

۲ - برای کسب اطلاعات بیشتر به کتاب زیر مراجعه فرمایید: نورددی، ورنون و هال، کالوین (۱۹۷۴). راهنمای زندگی‌نامه و نظریه‌های روان‌شناسان بزرگ (چاپ چهارم). ترجمه احمد به‌پژوه و رمضان دولتی (۱۳۸۶). تهران: موسسه منادی تربیت.